

Vigvári András

Elhunyt Vigvári András, az *Eszmélet* tanácsadója, akire alábbi nézeteinek közlésével emlékezünk. Idézett véleményét 1993. március 12-én, felkért előadóként fejtette ki azon a Privatizáció-vitán, amelyet a Baloldali Alternatíva Egyesülés rendezett, mely szervezetnek alapító tagja volt. Ezt azért is szükséges megemlíteni, mert a hivatalos visszaemlékezések hallgatnak Vigvári András baloldali elkötelezettségéről.

A vitát, amelynek teljes anyaga a Baloldali Alternatíva Egyesülés honlapján (www.bal.hu) a „történetünk” részben olvasható, Krausz Tamás vezette.

K.: A privatizáció egy olyan világfolyamat, amit valahonnan vezényelnek vagy pedig nem? Akkor is privatizálnának-e Magyarországon, ha nem lenne ilyen világfolyamat?

V. A.: A privatizációval kapcsolatban megfontolásra javasolnám azt a megkülönböztetést, amely mint világtendenciát említi, amivel egyetértek, de aminek az elemzése hosszabb időt igényelne, és ezen belül vagy emellett megkülönböztetném az úgynevezett rendszerváltó privatizációkat azokban az országokban, amelyek körülöttünk vannak. Ezek a rendszerváltó privatizációk egyben a gazdasági hatalom újrafelosztását és a társadalmi szerkezet lényeges átalakulását fogják eredményezni. A kérdés tulajdonképpen az, hogy a létrejövő új tulajdonosi osztály, magyarul az új burzsoázia mely frakciókból, mely potenciális társadalmi csírákból fog kialakulni, illetve megszilárdulni ebben az általam osztályharcnak felfogott folyamatban, amely most folyik Magyarországon. Más kérdés, hogy ezt a folyamatot kibírja-e a gazdaság, illetve milyen teljesítményvesztés és milyen leépülés következik még be a továbbiakban e folyamat eredményeként.

A rendszerváltó privatizáció nyilvánvalóan nem felel meg a klasszikus fogalmaknak. A rendszerváltó privatizációban benne van a hatalom meg a vagyon különböző korrump módokon való újraelosztása, hiszen semmiből valami nem lesz. Tehát nyilvánvaló, hogy ahol nincs tőke, ott a privatizáció valamiféle sajtóságos kisajátítás formájában megy végbe.

K.: Eldőlt-e a privatizáció kérdése? Visszacsinálható-e a privatizáció?

V. A.: Én vitakoznék azzal a véleménnyel, hogy nem dőlt el a privatizáció kérdése. A folyamat rövid vagy középtávon biztosan nem fordítható meg. Ezek az országok, ahol rendszerváltó privatizáció folyik,

félperifériás országok, fejletlen országok, többségük külső adóságokkal terhelt, ezért nagyon nagy mértékben függnek azoktól a pénzügyi központoktól, amelyek bizonyos szempontból a kottát adják azokhoz a folyamatokhoz, amelyek most ezekben az országokban zajlanak. Más országok gyakorlatából világosan tudjuk, hogy milyen feltételeket diktálnak, és már Magyarország esetében is egyre világosabbak ezek. Tehát nyíltan lehet erről beszélni, ebből pedig az következik, hogy a rendszerváltás gazdasági csődje sem vezethet olyanfajta politikai kimenetelhez, amely ezt a folyamatot gyökeresen megváltoztatja.

Ami ehhez kapcsolódik: meggyőződésem, hogy az összes folyamatot ebben a gazdaságpolitikai környezetben kell vizsgálni. Megfontolásra ajánlanám a szövetkezetek szétverésével kapcsolatban is ezt a szempontot. Nekem komoly hipotézisem, hogy itt nem egyszerűen Zsirosék földhözjuttatásáról van szó, hanem egyfajta egyoldalú gesztus akar lenni az Európai Közösséghez való csatlakozás tekintetében – ami persze valószínűleg nem lesz nívós érv majd akkor, amikor erre a csatlakozásra sor kerül. Ha végignézzük a magyar agrárpolitikát, akkor a nyolcvanas évek második felétől folyamatosan, azt lehet mondani, hogy még az előző kormányzatok idején elkezdődött az agrárszektor versenyképességének mesterséges lerontása. Hadd ne mondjam el ennek a folyamatnak a lépcsőfokait.

K.: A privatizált és az állami tulajdonnak várhatóan milyen aránya fog kialakulni?

V. A.: Én úgy gondolom, hogy a tartós állami tulajdonról stratégiai elképzelése nincs a kormánynak. Nem is lehet. Minisztertanácsi rendelet szabályozza különben a változtatható tartós állami vagyon körét. Nekem meggyőződésem – ebben vitatkozom Mocsáry Józseffel –, hogy hosszú távon, már az elkövetkező években nem kívánják ezt a vagyont állami kézben tartani. Itt nagyon sok minden függ attól, hogy a hazai folyamatoknak, politikai és gazdasági folyamatoknak milyen lesz a kimenete. Jelképes értékűnek érzem például, hogy az Állami Vagyonkezelő Részvénytársaság vezetője kicsoda. Arra gondolok, hogy az emigráns, tehát a Magyarországról korábban kiszorult tőke, mint potenciális ágense ennek a folyamatnak, előkerülhet egy későbbi időszakban.

K.: Megjegyzem, Vigvári azt mondja, hogy nálunk rosszabb a helyzet, mint a latin-amerikai esetben. Azt mondja, hogy az állami tulajdon még nagyobb mértékben elpusztítható, még sokkal jelentősebb mértékben kiárusítható. Jelzem, megírta, hogy az összjövedelem húsz százalékának ellenőrzéséhez elegendő, ha a magyar állami tulajdon két százalékát megveszi a külföldi tőke. A következő kérdés az előadókhoz. A magántulajdon egyenlő gazdasági hatékonyság? A magántulajdon egyenlő piacgazdaság?

V. A.: Nem. Megint nem általában válaszolnék, hanem a magyar gazdaság esetére. Azért nem, mert az az adósságmenedzselő politika, amelynek az a privatizációs politika is a része volt, amely 88-89 óta lezajlott, gyakorlatilag a belső piac leépülését eredményezte. Tulajdonképpen egyetértek a kérdésben megfogalmazott prekonceptióval, mely arra a paradoxonra utal, hogy olyan eszközökkel indítjuk a piacgazdaságot, amelyekkel a saját belső gazdaságunkat sorvasztjuk. Próbáltam mindig úgy fogalmazni, hogy ezek a folyamatok speciális helyzetben mentek végbe. Tehát a gazdasági fejlettség szintje és az erőforrás-kivonás az országból együttesen vezet ilyen eredményre.

Egyenlő-e a magántulajdon a piacgazdasággal? Ha a piac attribútumának tekintjük a szerződés szabadságát és a szerződés garantáltságát is, akkor a mostani tulajdonviszonyok, illetve ezek a folyamatok szintén a „nem” mellett szólnak. Hiszen itt egy csomó mindenről nem lehet azt tudni, hogy holnap-holnapután azok a feltételek, amelyek egy a konszolidált piacgazdaságban és működéséhez szükségesek, azok a feltételek adottak lesznek-e. Tehát az általános jogbizonytalanság – ennek elvont és praktikus értelmében egyaránt – azt támasztja alá, hogy nem.

A hatékonysági kérdéshez: A rendszerváltó privatizációk esetében nem úgy merül fel a kérdés, hogy a magántulajdon vagy az állami tulajdon működik-e hatékonyabban, mert ez sok tekintetben nem is a piacgazdaság logikájához tartozik. Ez szabályozás kérdése is. Fölhívnam a figyelmet arra, hogy itt a magyar gazdaság szabályozás gyakorlatában az elmúlt években – különböző megfontolásokból, de elsősorban politikai megfontolásokból – az állami szektort diszpreferáló szabályozás volt. Egyes kollégák úgy is szokták mondani, hogy ez egy sajátos privatizáció, amikor azzal lehet eredeti magántókként felhalmozni, hogy mesterségesen leültetjük az állami szektort.

A hatékonysági kérdését úgy vetném fel, hogy a rendszerváltás, és ezen belül a rendszerváltó privatizáció milyen sanszot ad a magyar gazdaságnak vagy a térség gazdaságainak a felzárkózásához. Hiszen abszolút mértékben itt nyilvánvalóan nem érdemes nézni. A legfejlettebb tőkés országokhoz ezeket a térségeket nem lehet mérni. Az a különbség, ami a statisztikák szerint 1945 és durván 1975 között a fejlett tőkés országok és mondjuk a magyar gazdaság között elég erőteljesen csökkenő volt, ez a rés az 1970-es évek végén kezdett újra növekedni, és úgy tűnik, hogy ez a növekedés megállíthatatlan. Tehát az a kérdés, hogy ez a fajta rendszerváltó privatizáció a probléma megoldásához hogyan járul hozzá. Az én megítélésem szerint azok miatt az okok miatt, amelyeket már említettem, ezek a folyamatok gyakorlatilag a gazdasági leszakadást erősítik. Arra még fölhívnam a figyelmet, ami Lóránt Károly érve szokott lenni: ha a magántulajdon általában hatékony, akkor nehéz megmagyarázni, hogy az első 10 vagy az első 15 fejlett tőkés országon kívül a másik százegynéhány miért van olyan nehéz helyzetben.

K.: Miért omlott össze az úgynevezett létező szocializmus?

V. A.: Ha történelmileg és higgadtan nézzük ezeknek az országoknak a fejlődését – beleértve az összes tényezőt, a fegyverkezési versenyt és a nagyhatalmak közötti konfrontációk különböző formáit –, akkor azt lehet mondani, hogy a történelemnek nem a legsikertelembb felzárkózási kísérlete volt az, amit létező szocializmusnak neveztek. Két okot látok az összeomlásra. Egy gazdaságon kívüli, ami csak első pillanatra tűnik gazdaságon kívüli oknak. Itt gyakorlatilag igaz a Bihari Péter által említett helyzet. A hetvenes évek közepére, végére olyan helyzet jött létre, amikor a fejlett tőkés centrum ezt az országcsoportot nagyon erős gazdasági nyomás alá helyezte katonailag, politikailag és gazdaságilag együttesen. A másik ok, ami továbbgondolásra érdemes, és ezt tartanám a jövő szempontjából fontosabbnak: az önkorrekcióra való képtelenség. A hetvenes évek elejére ezekben az országokban szükség lett volna a modernizáció folyamatának egy más pályára térésére. Az ellentmondást a következőkben látom. (Megint csak fölvetném, nem tudom és nem is akarom megmagyarázni ezt a kérdést.) Ha megnézzük a gazdaságtörténetben az erős és erőteljes nekilendüléseket, a gazdasági fejlődésnek a felgyorsulását, ezek tulajdonképpen minden esetben (nem nagyon tudok példát ennek az ellenkezőjére) nem a polgári demokrácia viszonyai között zajlottak le, hanem a diktatúrák különböző történelmi formái között. És ez visszacsatolás ahhoz a problémához, amire ki akarom futtatni: a politikai konklúzióhoz. Nagyon nehéz elképzelni, hogy a polgári demokrácia játékszabályai között menedzselhető ezeknek az országoknak – és nemcsak Magyarországról beszélek, bármelyik kelet-európai országnak – a gazdasági válságkezelése, netán modernizációja.

K.: Mi a jobb, a nemzeti vagy a multinacionális kapitalizmus?

V. A.: Van szerepe, hogy ki a tőkés, hogy kik lesznek a tőkéseink és melyik csoport jut nagyobb vagyonhoz. Hogy kiknek a kezébe jut a gazdasági hatalom. Két ok miatt. Egyrészt a tőkésosztály különböző frakciói különbözőképpen ellenőrizhetők, kontrollálhatók. Másrészt – és erről itt nem nagyon beszéltünk, csak egyszerűen beleértettük mindannyian a privatizáció folyamatába – a privatizációnak, a rendszer-váltó társadalmi-gazdasági átalakulásnak nagyon komoly társadalmi költségei vannak. Ezek a társadalmi költségek ilyen szempontból nem egyformán vagy nem véletlenszerűen vannak ott, hanem attól függően, hogy éppen melyik csoport lesz fölül.

Bármiféle politikai erő kerül a választások után kormányzati hatalomra, két dologgal mindenképpen tisztában kell lenni. Azokat a folyamatokat, amik most elkezdődtek – kárpótlás stb. – nagyon nehéz lesz megcsinálni. Itt bizonyos értelemben kész helyzet elé lesz állítva bármilyen kormány. Úgy érzem, a mostani kormányzat taktikájában az

egyik fő vonulat éppen az, hogy bizonyos szempontból kész helyzet elé kerüljön bármelyik politikai erő, ami kormányra jut.

A másik dolog, amit fontos fölvetni: a költségek rövid távon és költségek hosszú távon kérdése. Ez összefügg a privatizáció, illetve a tulajdon működtetése feletti társadalmi ellenőrzés kérdésével. Tudomásul kell venni, hogy a Németh-kormány által előkészített privatizáció egyetlen kézzel fogható eredménye az, hogy az országnak nincsenek napi külső fizetési problémái. Ezt az Antall-kormány realizálta, de a Németh-kormány készítette elő. Ez egy nagyon kényes dolog, mert rövid távon ez hozadék. Tehát ha rövid távú választ akarok adni a kérdésre, akkor azt mondom, hogy rövid távon a külföldi tőkével való privatizáció a jobb. Viszont ha fölvetem a hosszabb táv kérdését, és én általában ezzel egyetértek, akkor ami ezzel kapcsolatos, a társadalmi ellenőrzéssel, a munkástulajdonnal stb., nagyon kényes helyzetbe kerülhet egy szocialista részvétellel megalakuló kormány, ahol a potenciális pénzügyminiszter olyan helyzetbe kerülhet, hogy különböző politikai akciók eredményeként mondjuk kivonják a külföldi tőkét az országból, és ez gyakorlatilag az adott esetben úgy jelenhet meg, mint egy szocialista vagy egy szociálliberális gazdaságpolitika csődje. Hiszen az Antall-kormány esetén nem volt külső fizetési probléma, itt meg lett.

Ezek eléggé alapvető apró dolgok ahhoz képest, amit a Baloldali Alternatíva fontosnak tart. Nevezetesen ahhoz képest, hogy megnézzük, hogy világtörténelmileg mi mit jelent. Elnézést, nem akarok poénkodni, de itt olyan napi kényszerek és olyan napi szempontok merülnek fel, amelyeket hogyha nem gondolunk végig időben, akkor ugyanolyan helyzetbe kerülhet egy baloldali részvétellel létrejött koalíció, mint annak idején az Antall-kormány, amely első lépésben azzal találta magát szemben, hogy gyakorlatilag kivonultak a befektetések, és nagyon korán és nagyon hamar be kellett adni a derekát a külföldi pénzügyi szervezeteknek. Tehát, amikor összefoglalom a mondanivalómat, akkor én azt mondom – hogy poén is legyen a válaszomban –, hogy éppen az lehet a felkészülése a Baloldali Alternatívának és mindenféle baloldali platformnak, hogy megpróbál választ találni arra a kérdésre – még ha ez abszurdan is hangzik –, hogy az éppen adott feltételek között az éppen adott csoportok törekvéséhez hogyan kell hozzáállni. Miben kell segíteni, miben akadályozni. Végiggondolni azoknak a konzekvenciáit, beleértve egy esetleges rész kormányzati felelősséget is.